

## ПАРТІЙНА ПРЕСА МІЖВОЄННОГО ЗАКАРПАТТЯ (1919 – 1939) ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ

Ваколя Зоряна Михайлівна  
мУжгород

*У науковій статті проаналізовано один із засобів виховання політичної культури в молоді у змісті партійної періодики Закарпаття в умовах реалізації демократичних засад суспільного простору й політичного плюралізму, що проявилось в період входження регіону до складу Чехословацької Республіки у 1919 – 1939 рр. У згаданий період на теренах Закарпаття (тоді – Підкарпатська Русь) функціонувало щонайменше чверть (25) партійних періодичних видань. Дослідження доводить, що за допомогою преси молодь використовувалася партійними діячами для пропаганди політичних ідеалів у сімейному, освітньому та дозвільному середовищі. Зокрема, серед найпоширеніших тематичних методів публічного виховання у молоді елементів політичної культури були заклики впливати на батьків, на їхній вибір під час виборчих кампаній, брати участь у різнопланових масових акціях, які проводилися під патронатом політичних партій, громадських організацій, учительських товариств (молодіжні з'їзди, дні «руської» культури, хоріві й театральні вистави, спортивні змагання, маніфестації), бути готовими до суспільно-політичного життя тощо.*

*Ключові слова: виховання молоді, партійна преса, періодика, друкований орган, політична культура, регіональна субкультура.*

Актуальність дослідження. Розглядаючи політичну культуру як сукупність індивідуальних позицій та орієнтацій учасників політичної системи, реалізацію політичних знань, зразків поведінки соціального суб'єкта в історично визначеній системі політичних відносин і політичній діяльності, слід виходити з того, що виховання молоді позбавлене обмеженого впливу соціумного простору, а отже вимагає комплексного розуміння суспільно-політичної дійсності.

Адже саме через політичну культуру формується у людини єдність соціальних і політичних знань, орієнтації, норми та способи її політичної поведінки. Уявляючи політичну культуру складним суспільно-політичним утворенням, необхідно врахувати пізнавальний, емоційно-психологічний, етично-оціночний та поведінковий елементи її структури. Завдяки цьому виховання політичної культури складає цілісну систему знань, уявлень, цінностей і відносин, що функціонували й відтворювалися в процесі зміни поколінь. Таким чином, пізнавальний елемент політичної культури складає найбільш типові й домінуючі в суспільстві уявлення про політичну дійсність, емоційно-психологічний акцентує увагу на почуттях і переживаннях учасника політичного життя (почуття соціальної справедливості, нетерпимість до інакомислячих, емоції політичної діяльності, надії та очікування), етично-оціночний групує цінності, норми, ідеали, що дають оцінку існуючим політичним відносинам, владі та іншим інститутам, а поведінковий складає мотиви, стимули й політичні установки суб'єктів політичного процесу, характеризуючи ставлення людини до різноманітних політичних явищ і подій.

Дана проблема є актуальною в умовах сучасного розвитку України, оскільки молодь активно політизується, бере участь у суспільно-політичних, у тому числі й виборчих, процесах, підпадає під впливи різноманітних засобів масової інформації. У даному контексті, досвід міжвоєнного Закарпаття є багато в чому показовим.

Уважний аналіз джерельної бази та опублікованих досліджень, у змісті яких автори торкалися згаданої проблеми свідчить

про те, що окремі аспекти виховання політичної культури в регіоні за визначений період знаходили своє відображення в авторських доробках Івана Добоша (крізь аналіз змісту україномовної періодики) [2, с.20-66], Павла Лісового (дослідження комуністичної преси) [6; 7], Маріана Токаря (в контексті розбудови партійних структур) [18]. Значний джерельний масив можемо почерпнути з мемуарної літератури Августина Волошина («Ко історії нашого новинарства») [1, с.39-72] й Августина Штефана («Дещо про Карпато-Українську пресу») [19, с.165-192], котрі детально описали складний етап розвитку партійної преси в регіоні. Безпосередньо документальним підтвердженням тенденцій та особливостей поширення елементів політичної культури серед молоді крізь партійну періодичку слугують газетні та журнальні видання [3 – 5; 8 – 11; 13 – 16; 20].

Мета нашого дослідження полягає у визначенні найпоширеніших тематичних прикладів публічного виховання елементів політичної культури молоді на шпальтах партійної періодики. Звідси можемо конкретизувати й завдання дослідження, серед яких виділимо наступні:

- інформативно подати статистичну довідку стосовно кількості партійної періодики в зазначений період та її політико-ідеологічної приналежності;
- документально підтвердити прояви впливу на крайову молодь у контексті елементів формування політичної культури;
- окреслити характерну особливість виховного аспекту політичної культури молоді.

Розпочинаючи виклад основного матеріалу, варто зазначити, що одним із засобів виховання політичної культури, зокрема і в молодій генерації Закарпаття впродовж першої половини ХХ століття, виступила партійна періодика. Щоправда, цей засіб був ефективний виключно за умов реалізації демократичних засад суспільного простору й політичного плюралізму, що проявилось тільки в період входження краю до складу Чехословацької Республіки (1919 – 1939 рр.). У контексті анонсованого політичного плюралізму та його конституційного унормування в державі постало питання підвищення рівня політичної культури й можливостей її виховання серед молоді. У згаданий період на теренах Закарпаття (тоді – Підкарпатська Русь) функціонувало щонайменше чверть (25) партійних періодичних видань. Зокрема, переважну їх більшість складали російсько-(русько-)мовні газети і журнали русофільських партій («Карпато-Русский Вестник», «Русский Вестник», «Земледільська Політика», «Руський Земледілець», «Русская Земля», «Русь», «Народная Газета», «Русская Народная Газета», «Наш Путь», «Карпаторусский Голос», «Молодая Русь» та ін.). Україномовні періодичні видання були представлені новинками відповідно проукраїнських політичних організацій «Карпатська Правда», «Руська Нива», «Народ», «Вперед», «Народна Сила», «Нова Свобода», «Свобода» тощо. Угорською мовою виходили «Берегі Гірлоп» («Берегівські новини»), «Карпаті Модьор Гірлоп» («Карпатськоугорська газета»), «Унгарі Келень» («Ужгородський Вісник»), «Готароші Уйшаг» («Прикордонна Газета»), а також газети Єврейської Громадянської Партії «Келеті Уйшаг» («Східна Газета») та Єврейської Сіоністської Партії «Жідо Нийлоп» [18, с.324-327].

Зрозуміло, що в умовах демократизації суспільних відносин, молодь використовувалася за допомогою періодики партійними діячами для пропаганди політичних ідеалів у сімейному,

освітньому та дозвільному середовищі. Серед найпоширеніших тематичних методів публічного виховання у молоді елементів політичної культури були заклики впливати на батьків, на їхній вибір, особливо під час виборчих кампаній. Ось найбільш показовий приклад. На початку 1939 року, наприклад у газеті «Нова Свобода» розмістили заклик: «Батьку й мамо! Ми, українські діти просимо Тебе Батьку й Мамо, щоб Ви доложили усіх зусиль до оборони в розбудови нашої Вільної Карпатської України. Не хочемо жити рабами та слугами у чужих, хочемо на своїй землі бути самі своїми панями! Батьку не вір тим, що за кусок сала і 30 сріберників хочуть, щоб Ти продав нас і поробив з нас яничар! Ми, діти Карпатської України хочемо виростати на свободній українській землі!» [11, с.2].

Досить поширеними були матеріали, в яких молодь закликали до участі в різнопланових масових акціях, які проводилися під патронатом політичних партій, громадських організацій, учительських товариств (молодіжні з'їзди, дні «руської» культури, хоріві й театральні вистави, спортивні змагання, маніфестації), давалися роз'яснення необхідності залучення до суспільно-політичного життя. Як правило мотивація подібних матеріалів була викликана підготовкою до майбутнього життя в стабільному і щасливому суспільстві.

Подекуди пресова політика партій набувала гостро опозиційного характеру, а зміст закликів до молоді залучатися до політичного життя в регіоні й радикальним чином протестувати проти політики Праги в освітніх, мовних та господарських напрямках. Зокрема, друкований орган партії Автономний Земледільський Союз «Рускій Вїстник» неодноразово піддавався цензурній перевірці владними структурами. Деякі номери повним тиражем конфісковувалися і знищувалися [15, с.3].

На молодь були розраховані й розтиражовані в 1934 році на сторінках партійної газети й щорічного «Руського Земледільського Календаря» так звані «Десять заповідей кожного русина». Зокрема, з метою патріотичного виховання акцентувалась увага на героїчних постатях громадсько-політичного руху. Як свідчать матеріали, в згаданих «заповідях» партійний вождизм був чітко персоніфікований: «Честувуй пам'ять Івана Куртяка (перший голова партії), який пожертвував себе за звільнення русинів; вставай в члени АЗС; стидися голосувати на чужу партію...» [4, с.90-100].

29 жовтня 1938 року вийшло розпорядження автономного уряду про заборону діяльності всіх політичних партій краю, а вже наступного дня преса Автономного Земледільського Союзу оприлюднила «Воззваніє!» з метою «защити спокойствия и порядка русского населения», в якому закликалося організувати в кожному селі «Гвардію імені Івана Куртяка», громадську організацію переважно розраховану на молодіжний потенціал [16, с.2]. Декілька днів по тому, 31 жовтня 1938 року, влада видала спеціальне розпорядження, яке стосувалося заборони виходу низки партійних друкованих органів, а саме русофільських «Русская Правда», «Нашъ Путь», «Рускій Вїстник» [10, с.1].

На сторінках офіційного друкованого органу Аграрної партії – газети «Земледільская Политика», яку редагував Іван Лоскот, значну увагу приділяли закликам до молоді цікавитися політикою, виявляти особливу політичну активність, залучаючись до партійної агітації в містах і селах, створювати патріотичну атмосферу в сім'ях тощо. Враховуючи важливість для партії молодіжної підтримки, аграрники створили й організацію «підростаючої молоді», яку очолив відомий аграрний політичний діяч Я.Машата. Він же проводив виховну роботу серед місцевої молоді, залучав їх до різнопланових акцій, партійних маніфестацій тощо (наприклад, молодіжна хода під час «всеземледільської маніфестації» у Празі 17 травня 1929 року [20, с.118].

Значну увагу приділяли й вихованню молодих партійних кадрів: «Сельская молодежь, воспитанная на демократическомъ принципе, должна быти крепко связана въ сельской організації, чтобы въ будущемъ могла отстаивати свои права.

Такої политической організації для насъ является естественно Земледельская республиканская партія, въ которой вся сельская молодежь должна быти организована» [3, с.3].

Наприкінці 1935 року після загальнодержавного з'їзду Аграрної партії в Празі, в регіоні були направлені інструкції, які роз'яснювали чергові завдання поставлені перед членами. Зокрема, у місцевій партійній газеті «Земледельская Политика» друкувався матеріал «Карпаторусское земледелие въ наступающемъ политическомъ сезоне», де широко пропаягувалося гасло: «В каждомъ селе и дедине правильную местную организацию партіи! Все організації оживить и усилить ряды организованныхъ!» [3, с.2].

Ще одна партійна газета «Русская Земля» (друкований орган русофільської Карпаторуської Трудової Партії) акцентувала на необхідності негайної «дегунгаризації нашего края и рїшительного устраниенія вреднаго духа негачіи молодежи» [13, с.2]. Матеріал застерігав місцеву молодь від можливостей потрапити під вплив угорських реваншистів, які продовжували пропагувати політику мадяризації як в освітній, так і в духовній сферах. Тому в партійній пресі редакція намагалася регулярно знаходити можливості змістовного виховання народу, насамперед шкільної молоді, котра перебувала під контролем сімей та навчальних закладів [13, с.2].

Як підтверджують матеріали преси, випускники шкіл підпадали під партійну агітацію найшвидше й залучалися до партійної діяльності вже як повноправні члени організації, «насчитывающую въ настоящее время уже нїсколько тысячъ молодыхъ сознательныхъ русскихъ православныхъ борцовъ за права и лучшую долю нашего народа» [14, с.3].

У середині 1930-х років на політичній арені Закарпаття з'явилася популярна русофільська організація – Руська Національно-Автономна Партія. Її редакційний комітет випускав новинку «Нашъ Карпаторускій Голосъ». Видавцем і відповідальним редактором ще однієї газети цієї ж партії, що дістала назву «Наш Путь», став Василь Лабанич. Перший її номер був надрукований лише 16 червня 1935 року, а її зміст анонсувався для різних вікових груп [8, с.1]. Тематика статей обмежувалася суто проблемними питаннями регіонального життя, дискусією з опозиційними виданнями та агітацією молоді щодо залучення до боротьби за автономні права. Для членів партії передплата була обов'язкова. Це означає, що з новинкою могли бути ознайомлені всі члени родини, у тому числі й читаюча молодь.

Але в дійсності упродовж своєї діяльності газета використовувалася для пропаганди політичних поглядів лідера партії Степана Фенчика. Часто друкувалася інформація про його перебування в той чи інший час в різних куточках краю та про зустрічі з молоддю. Це періодичне видання виходило до 1938 року. Після окупації Закарпаття угорцями в 1939 році й аж до 1944 року виходив поновлений «Карпаторускій Голосъ», який надалі залишався інструментом пропаганди в руках С. Фенчика. В останні роки найбільше уваги приділялося публікаціям поезії, в тому числі на молодіжну тематику («Поезія карпаторуського (угоруського) народу») [5, с.3].

Серед україномовної преси, що класифікується як партійна, однією з найпопулярніших була газета «Свобода» [17]. Декларація доступних соціально-політичних ідей, які легко сприймалися читачами, сприяла позитивним результатам діяльності української Християнсько-Народної Партії. Завдяки цьому вони залучали до своїх лав і місцеву молодь, чим не могли похвалитися інші автономні партії. Важливим було й те, що до партійної діяльності активно включалися кращі професійні кадри з середовища молоді генерации – випускники семінарій, студенти, молоді вчителі. Підтримували партію на чолі з А.Волошином молодіжні громадські організації «Пласт», «Студентський Союз Подкарпатських Русинів», а також молодь культурно-просвітнього товариства «Просвіта». За спогадами Степана Росохи, «чим більше припливало до неї української молоді, тим більше сходила вона

на платформу українського націоналізму» [12, с.22].

Чимало уваги проблемам виховання політичної культури молоді присвятили редактори україномовної газети «Нова Свобода», яка на зламі 1938 – 1939 рр. стала єдиною урядовою і партійною (як друкований орган Українського Національного Об'єднання) новинкою Карпатської України.

Підводячи підсумки дослідження на основі опрацьованих матеріалів припустимо, що у змісті партійної періодичної преси в Закарпатті зазначеного періоду яскраво проявилась така характерна особливість виховного аспекту політичної культури, як формування регіональної субкультури, яка відповідно базувалась на національно-етнічних, релігійних, мовно-культурних, соціально-економічних та ідеологічно-політичних відмінностях. У комплексі всі регіональні особливості наклали відбиток на умови виховання політичної культури тогочасної молоді. Фактично вони характеризували політичну свідомість регіону.

Умови політичної соціалізації молоді характерно вписувались у регіональні особливості політичних традицій, кореляцію політичних симпатій в залежності від соціально-класових, етнічних і конфесійних ознак. Це наводить на думку, що умови виховання політичної культури молоді в краї частково суперечили стандар-

тним умовам поширення цінностей пануючої в Чехословаччині політичної культури. Адже, рівень стійкості й послідовності субкультурних чинників залежить багато в чому від ставлення до регіонального розвитку централізованої державної влади.

Тому, на наш погляд, в тогочасних умовах справу формування демократичної політичної культури варто було б розпочинати з налагодження системи політичної освіти. Однак, партійна періодика Закарпаття скеровувала можливості процесу виховання політичної культури у вузькому напрямку, обмежувалася політико-ідеологічним протистоянням в регіонально-соціумному просторі. І хоча демократія як система цінностей переживала початковий етап свого становлення, молоде покоління залежало від практичної взаємодії з політичним середовищем і вибудовувало новий формат політичної поведінки, який не зумів проявитися у майбутньому через ліквідацію демократичного режиму й окупацію регіону Угорщиною.

Подальше наше дослідження буде спрямоване на виявлення конкретних напрямків виховання політичної культури молоді засобами партійної преси та їх класифікації. Також можна буде проаналізувати рівень ефективності впливу на молодь виховного компоненту безпосередньо крізь формат періодики.

### Література та джерела

1. Волошин А. Спомины / Августин Волошин. – Ужгород, 1923. – 96 с.
2. Добош І. Історія української журналістики Закарпаття 20 – 30-х років ХХ ст. / Іван Добош. – Івано-Франківськ, 1995. – 128 с.
3. Земледельська Політика. – 1935. – 14 листопада.
4. Земледельческий календарь на годъ 1934. – Ужгород, 1933.
5. Карпаторускій Голось. – 1940. – январь – декабрь.
6. Лісовий П. Комуністична преса Закарпаття 20 – 30-х років / Павло Лісовий. – Львів: Видавництво при Львівському державному університеті видавничого об'єднання «Вища школа», 1982. – 142 с.
7. Лісовий П. Трибуна трудящих (До 50-річчя газети «Закарпатська правда») / П.Лісовий, М.Баби́дорич. – Ужгород: Видавництво «Карпати», 1970. – 156 с.
8. Нашъ Путь. – 1935. – 16 червня.
9. Нова Свобода. – 1938. – 30 жовтня.
10. Нова Свобода. – 1938. – 1 листопада.
11. Нова Свобода. – 1939. – 23 січня.
12. Росоха С. Сойм Карпатської України / Степан Росоха. – Вінніпег: Культура і освіта, 1949. – 98 с.
13. Русская Земля. – 1933. – 1 января.
14. Русская Земля. – 1935. – 18 марта.
15. Русскій Вѣстникъ. – 1924. – 23 ноября.
16. Русскій Вестник. – 1938. – 30 октября.
17. Свобода. – 1934. – 4 січня.
18. Токар М. Політичні партії Закарпаття в умовах багатопартійності (1919 – 1939): Монографія / Маріан Токар. – Ужгород, 2006. – 380 с.
19. Штефан А. За правду і волю: Спомины і дещо з історії Карпатської України / Августин Штефан. – друга книга. – Торонто: Карпатський дослідний центр, 1981. – 384 с.
20. Юбилейный господарский календарь на 1929 годъ. – Ужгород, 1928.

*В науковій статті проаналізовано один із способів виховання політичної культури молоді на сторінках партійної періодики в умовах реалізації демократичних основ суспільства і політичного плюралізму, що проявилось в період входу регіону в склад Чехословацької Республіки в 1919 – 1939 рр. Тоді в Закарпатті (Подкарпатська Русь) функціонувало як мінімум 25 партійних періодичних видань. Дослідження доводить, що з допомогою преси молоді використовували партійних діячів для пропаганди політичних ідеалів в сімейній і освітній середовищі. Так, серед найбільш використовуваних тематичних методів публічного виховання у молоді елементів політичної культури були заклики впливати на батьків, їх вибори в час виборчих кампаній, брати участь в різних масових акціях, які проводились під патронатом політичних партій, громадських організацій, вчителівських громад (молодіжні з'їзди, дні «русської» культури, хоріві та театральні вистави, спортивні змагання, маніфестації), бути готовими до громадсько-політичного життя.*

*Ключеві слова: виховання молоді, партійна преса, періодика, друкований орган, політична культура, регіональна субкультура.*

*The scientific article contains the analysis of one of the methods of political culture development in young people in the content of party periodicals of Transcarpathia region in terms of realization of democratic principles concerning the public space and political pluralism that were manifested during the affiliation of region to the Czechoslovak Republic in 1919 – 1939's. In the mentioned period at least a quarter (25) party periodicals were operating on the territory of Transcarpathia (at that time – Podkarpatska Rus). The research done proves that by means of periodicals young people were used by party leaders to promote the political ideals in family, educational and recreational environment. In particular, among the most common thematic methods of political culture education in youth were calls to influence the parents, for their choice during the election campaigns, to participate in diverse mass meetings, held under the patronage of political parties, public organizations, teacher associations (youth conventions, days of "russian" culture, choral and theatrical performances, sports competitions, demonstrations), to be prepared for social and political life etc.*

*Keywords: youth education, party press, periodicals, printed organ, political culture, regional subculture.*